

واکاوی ابعاد اقتصادی اخذ مالیات از سود سپرده‌های بانکی

معاونت پژوهش‌های اقتصادی
دفتر: مطالعات اقتصادی

کد موضوعی: ۲۲۰
شماره مسلسل: ۱۵۶۱۹
آذر ماه ۱۳۹۶

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	چکیده
۲	مقدمه
۳	۱- مالیات بر سود سپرده بانکی چیست؟
۳	۲- چرا مالیات بر سود سپرده‌های بانکی؟
۴	۳- بررسی تجربیات سایر کشورها در مالیات بر سود سپرده
۵	۱-۳- گروه اول: اعمال مالیات تکلیفی
۶	۲-۳- گروه دوم: احتساب سود سپرده‌ها به عنوان درآمد مشمول مالیات
۷	۳-۳- گروه سوم: رویکرد ترکیبی
۷	۴-۳- مالیات بر سود سپرده در برخی کشورهای غیرعضو در گروه ۲۰
۸	۵-۳- مزایا و معایب رویکردهای سه گانه
۹	۴- مالیات بر سود سپرده و توسعه ابزارهای حاکمیتی
۹	۱-۴- هدایت نرخ سود به جای تعیین دستوری نرخ سود
۹	۲-۴- بهره‌مندی از مالیات بر سود سپرده جهت شفافیت و تقویت اطلاعاتی نهاد ناظر
۱۰	۳-۴- با ثبات سازی منابع بانکی و مدیریت بهینه این منابع
۱۰	۴-۴- امکان آربیتراژ در قوانین و تقویت ابزارهای مالی
۱۱	۵-۴- سیاست‌های حمایتی و معافیت اقشار خاص از مالیات بر سود سپرده
۱۲	۵- آیا نرخ سود حقیقی مثبت، شرط لازم برای وضع مالیات بر سود سپرده است؟
۱۳	۶- کشش سپرده و فشار مالیاتی
۱۴	۷- خروج منابع از سیستم بانکی و تغییر رفتار سپرده‌گذاران
۱۵	۸- تأثیر وضع مالیات بر سود سپرده بر ثبات اقتصاد کلان
۱۷	۹- محل مصرف درآمد حاصل از اخذ مالیات بر سود سپرده
۱۸	۱۰- نظرات موافقان و مخالفان
۱۹	۱۱- ظرفیت موجود در ماده ۱۶۹ مکرر قانون مالیات‌های مستقیم
۲۰	جمع‌بندی و پیشنهاد
۲۲	منابع و مأخذ

واکاوی ابعاد اقتصادی طرح اخذ مالیات از سود سپرده‌های بانکی

چکیده

هدف از گزارش حاضر واکاوی ابعاد مختلف اقتصادی وضع مالیات بر سود سپرده است. مطالعه قوانین مالیاتی اعضای گروه ۲۰ (G20) نشان می‌دهد که در ۱۸ کشور عضو این گروه، سود سپرده‌های بانکی یا مشمول مالیات تکلیفی هستند و یا جز درآمد مشمول مالیات محاسبه می‌شوند و صرفاً در عربستان سعودی این درآمد مانند ایران معاف از پرداخت مالیات است. همچنین بررسی نرخ سود حقیقی (نرخ سود اسمی منهای تورم) سپرده‌های بانکی در این کشورها نشان می‌دهد که نمی‌توان مثبت بودن نرخ سود را به‌عنوان شرط لازم برای اخذ مالیات بر سود سپرده‌های بانکی قلمداد کرد و در هر صورت این درآمد باید مانند سایر درآمدهای اشخاص مشمول مالیات شود تا موجب انحراف در تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاری افراد نشود و همچنان انگیزه کافی برای سرمایه‌گذاری در بخش واقعی اقتصاد باقی بماند. علیرغم اینکه وضع مالیات بر درآمد ناشی از سپرده‌گذاری در بانک دارای پشتوانه اقتصادی مستحکم است، ولی در ارتباط با اجرای آن در کشور باید ملاحظات متعددی مد نظر قرار گیرد. یکی از مهمترین این شاخص‌ها، کشش عرضه سپرده‌های سرمایه‌گذاری (حساسیت سپرده‌گذاران به نرخ بهره) در نظام بانکی است که تعیین‌کننده سهم سپرده‌گذاری و تسهیلات‌گیرنده از مالیات بر سود سپرده‌هاست. در حال حاضر به دلیل فقدان اطلاعات و عدم شفافیت سپرده‌های بانکی این شاخص قابل محاسبه نیست و لذا تصمیم‌گیری در ارتباط با وضع مالیات بر سود سپرده را با مشکل مواجه می‌کند.

همچنین وضع مالیات بر سود سپرده‌های بانکی نیازمند همراهی با سازماندهی سایر بازارهای موازی تولید مانند سرمایه‌گذاری در بخش مسکن و ساختمان، بازارهای غیرمتشکل پولی، ارز و سکه و... است. در واقع وضع مالیات بر سود سپرده در صورت ساماندهی نشدن این بازارها می‌تواند اختلالاتی هرچند کوچک (متناسب با میزان کشش سپرده‌گذاری در بانک) در این بازارها ایجاد کند. لذا ضروری است بسته جامع مالیاتی شامل مالیات بر سود سپرده‌های بانکی، مالیات بر عائدی سرمایه (CGT) در حوزه مسکن و ساختمان، معاملات ارزی و... به تصویب و اجرا برسد تا شاهد اثرگذاری بهتر این اصلاحات ساختاری باشیم. همچنین ضروری است، این تغییرات ساختاری حساب شده و به تدریج اتفاق بیفتد.

مقدمه

در سیاست‌های ابلاغی «اقتصاد مقاومتی» اصلاح نظام درآمدی دولت از طریق سهم درآمدهای مالیاتی مورد تأکید قرار گرفته است. همچنین اصلاح و تقویت همه‌جانبه نظام مالی کشور با هدف پاسخگویی به نیازهای اقتصاد ملی و ایجاد ثبات نیز از دیگر محورهای مورد تأکید است. در این راستا یکی از شیوه‌های ارتقای نقش درآمدهای مالیاتی در تأمین بودجه عمومی دولت گسترش پایه‌های مالیاتی محسوب می‌شود که فواید دیگری نیز برای نظام اقتصادی به همراه دارد که از آن جمله می‌توان به تقویت حوزه نظارتی و ارتقای اثربخشی در اجرای سیاست‌های اقتصادی اشاره کرد.

با این حال مالیات دارای آثار مهمی بر تخصیص منابع در اقتصاد است. در ادبیات اقتصادی برقراری مالیات به نوعی دخالت در مکانیسم بازار بوده که دارای آثار ناکارایی تخصیصی و زیان رفاهی است؛ این ناکارایی تخصیصی به‌عنوان بخشی از هزینه برقراری مالیات محسوب می‌شود اما با برنامه‌ریزی درمورد درآمد ناشی از مالیات می‌توان رفاه جامعه را افزایش داد به‌طوری که حتی رفاه از دست رفته را جبران کند. به‌عنوان یک شاخص اقتصادی نرخ‌ها و معافیت‌های مالیاتی باید به نوعی تعیین شود که در مجموع رفاه جامعه حداکثر گردد.

یکی از اقسام مالیات در دنیا اخذ مالیات از سود سپرده‌های بانکی است که کشورهای زیادی مبادرت به دریافت آن می‌کنند. این در حالی است که در ایران براساس ماده (۱۴۵) قانون مالیات‌های مستقیم سود سپرده‌های بانکی از پرداخت مالیات معاف است. معافیت مالیاتی سپرده‌گذاری در شرایطی برقرار است که بخش واقعی اقتصاد ملزم به پرداخت مالیات است که نتیجه آن جذابیت بیشتر سپرده‌گذاری در مقایسه با سرمایه‌گذاری در بخش تولید و خدمات شده است. به علاوه، در شرایطی که نرخ سود بانکی بالاتر از نرخ تورم باشد، این جذابیت دوچندان شده و انگیزه سرمایه‌گذاری کاهش بیشتری پیدا خواهد کرد. از طرف دیگر، نرخ بالای تسهیلات نیز سبب کاهش سرمایه‌گذاری خواهد شد.

یکی از ابزارهای دولت برای تنظیم ارتباط بخش واقعی و نظام بانکی، مالیات بر سود سپرده‌های بانکی است که این گزارش با مطالعه تجربه سایر کشورها و ارزیابی شرایط فعلی کشور درصدد بررسی این موضوع است که آیا در شرایط فعلی اخذ مالیات می‌تواند ابزاری مناسب باشد؟ و اگر پاسخ آن مثبت است، مکانیسم مناسب اخذ این مالیات چیست؟

بدین منظور در ادامه تلاش می‌شود تا در قالب چند پرسش ابعاد موضوع مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد.

۱. مالیات بر سود سپرده بانکی چیست؟

یکی از ارکان رشد و توسعه کشور جایگاه و کارآمدی نظام مالیاتی کشور است. در شرایط فعلی از طرفی لزوم کاهش وابستگی به درآمد نفتی و از طرف دیگر کاهش قیمت نفت و افزایش فشار به درآمدهای دولت، توجه بیش از پیش به مالیات و درآمد مالیاتی را ایجاب می‌کند. یکی از راه‌های افزایش درآمد مالیاتی افزایش پایه‌های مالیاتی است. البته مالیات و سازوکارهای مالیات‌ستانی علاوه بر جنبه درآمدی، از لحاظ تنظیم‌گری نیز حائز اهمیت هستند و دولت‌ها از آن برای رسیدن به اهداف سیاستی خود بهره می‌جویند.

مالیات بر سود سپرده بانکی، مالیاتی است که بر سود حاصل از سپرده‌گذاری در بانک و مؤسسات مالی اخذ می‌شود. برای مثال اگر براساس سپرده‌گذاری در بانک مبلغی به‌عنوان سود واریز شود این سود می‌تواند به روش‌های مختلف مشمول مالیات شود. از این سود می‌توان مانند حقوق کارکنان مالیات تکلیفی به‌صورت درصد مشخص کسر کرد و یا این سود به‌عنوان درآمدهای مشمول مالیات در اظهارنامه سالیانه لحاظ شود.

در روش اول، با فرض آنکه نرخ مالیات تکلیفی بر سود ۱۰ درصد باشد، و سود سالیانه سپرده‌گذاری ۲۰ درصد باشد، ۱۰ درصد از ۲۰ درصد سود واریزی به‌عنوان مالیات اخذ می‌شود که نهایتاً نرخ سود مؤثر سپرده‌گذاری ۱۸ درصد خواهد بود. در روش دوم این مالیات با سایر درآمدهای مشمول مالیات جمع شده و هزینه‌های قابل قبول از این مجموع کسر می‌شود. سپس درصد مشخصی از این سود به‌دست آمده به‌عنوان مالیات بر درآمد از شخص گرفته می‌شود.

۲. چرا مالیات بر سود سپرده‌های بانکی؟

مردم و فعالین اقتصادی در تصمیم‌های سرمایه‌گذاری خود، سود سپرده‌گذاری در بانک‌ها و مؤسسات اعتباری را به‌عنوان بازدهی بدون ریسک در نظر می‌گیرند و هرگونه گزینه سرمایه‌گذاری در بخش واقعی اقتصاد را با آن مقایسه می‌کنند. لذا با توجه به اینکه فعالیت‌های اقتصادی علاوه بر همه ریسک‌ها و زحماتی که به همراه دارند، مشمول مالیات بر سود نیز می‌شوند، باید اختلاف سود معتنا بهی با سود سپرده بانکی داشته باشند تا برای سرمایه‌گذاران جذابیت داشته باشد. طبق نظریات اقتصادی نیز در شرایطی که نرخ سود بالاست طرح‌های سرمایه‌گذاری کمتری توجیه اقتصادی پیدا می‌کنند، لذا میزان سرمایه‌گذاری کل اقتصاد کاهش می‌یابد.

وضع مالیات بر سپرده‌های بانکی راه‌حلی است که در اکثریت کشورهای مورد مطالعه با دو هدف افزایش درآمد مالیاتی دولت و حمایت از سرمایه‌گذاری در بخش واقعی اقتصاد رخ داده است. لذا در

مقطع کنونی که از طرفی نیازمند افزایش درآمد مالیاتی هستیم و از طرف دیگر نیازمند حمایت از سرمایه‌گذاری در بخش واقعی اقتصاد و ایجاد رونق اقتصادی هستیم، افزودن سود سپرده‌های بانکی به دیگر پایه‌های مالیات بر درآمد می‌تواند سیاست مناسبی باشد.

علاوه بر این، وضع این مالیات می‌تواند موجب ایجاد شفافیت در سپرده‌های بانکی شود که از لوازم اصلی توسعه اقتصادی و کاهش فساد است. یکی دیگر از مزایای وجود مالیات بر سود سپرده این است که این مالیات به خودی خود یک ابزار سیاست‌گذاری است و دولت می‌تواند در مواجهه با وضعیت‌های مختلف با تغییر نرخ آن و یا ایجاد معافیت‌های مالیاتی از آن در جهت اهداف خود استفاده کند. به‌طوری که بودن آن بهتر از نبودن آن است. برای مثال می‌توان سود را مشمول مالیات در نظر گرفت، ولی نرخ آن همانند نرخ مالیات بر ارزش‌افزوده هر ساله در بودجه کشور تعیین شود.

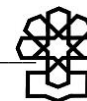
وضع این مالیات در شرایط فعلی که بر خلاف روند بلندمدت اقتصاد کشور سود حقیقی سپرده‌ها بسیار قابل توجه است، احتمالاً ساده‌تر و با مقاومت اجتماعی کمتری روبرو است. البته این به این معنا نیست که مثبت بودن سود حقیقی لازمه پرداخت مالیات بر سود سپرده باشد، زیرا این شرط برای سایر مالیات‌ها نیز برقرار نیست و اگر بنگاهی حتی کمتر از تورم نیز سود نماید موظف است مالیات بر سود خود را بپردازد. شایان ذکر است با مطالعات انجام شده، در اکثر کشورهای نمونه (که در ادامه آمده است) فارغ از اینکه نرخ سود چقدر است، بر آن مالیات وضع می‌شود و دولت‌ها صرف آنکه برای فرد درآمدی ایجاد شده، تصمیم به اخذ مالیات از آن گرفته‌اند.

۳. بررسی تجربیات سایر کشورها در مالیات بر سود سپرده

بررسی کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه عضو گروه ۲۰ (G۲۰) می‌تواند شاخص خوبی از وضعیت قوانین و رویه‌های مالیات‌ستانی سایر کشورها باشد. نتایج این بررسی^۱ حاکی از آن است که در بین کشورهای عضو گروه ۲۰ صرفاً در عربستان سعودی سود حاصل از سپرده‌ها معاف از مالیات است و در سایر کشورها به نحوی مشمول مالیات است. علاوه بر کشورهای عضو این گروه، ۶ کشور دیگر شامل سوئیس، ایرلند، نیوزلند، سنگاپور، مالزی و افغانستان بررسی شده است.

با مطالعه قوانین مالیاتی کشورها و همچنین گزارش نهادهای معتبر در این حوزه، سایر کشورهای عضو در ۳ گروه طبقه‌بندی شدند:

۱ در این بررسی صرفاً مالیات بر درآمد ناشی از سپرده‌گذاری در بانک‌ها برای اتباع و شرکت‌های داخلی هر کشور مورد نظر بوده است.

۳-۱. گروه اول: اعمال مالیات تکلیفی

در گروه اول، بخشی از سود بانکی به عنوان مالیات از سود سپرده های بانکی کسر می شود. در این رویکرد بلافاصله پس از واریز اصل سود به حساب سپرده گذار، مالیات از حساب فرد به عنوان «مالیات تکلیفی بر سود» کسر می شود. کشورهایی که از این شیوه استفاده می کنند عبارتند از: اندونزی، آرژانتین ایتالیا، آلمان، ژاپن و ترکیه.

جدول ۱. اعمال مالیات تکلیفی بر سود سپرده ها (درصد)

نام کشور ^۱	نرخ مالیات بر درآمد شرکت ها	نرخ مالیات بر سود سپرده		توضیحات
		اشخاص حقوقی	اشخاص حقیقی	
اندونزی ^[۱۵]	۲۵	۲۰	۲۰	در سال ۲۰۱۶ به منظور تقویت روپیه در برابر دلار آمریکا، سود سپرده های با منشأ خارجی (چه به صورت ارزی و چه پس از تبدیل) مشمول تخفیف مالیاتی براساس مدت سپرده شدند. نرخ مالیات در سپرده های با مدت کمتر از یک ماه ۱۰ درصد، سه ماهه ۷/۵ درصد، ۶ ماهه ۲/۵ درصد و بیش از ۶ ماهه صفر درصد خواهد بود.
آرژانتین ^[۱۶]	۳۵	۳	۰	نرخ مالیات در صورت عدم ثبت سپرده در سامانه مالیاتی برای اشخاص حقوقی ۱۰ درصد و برای اشخاص حقیقی ۲۸ درصد خواهد بود.
ایتالیا ^[۱۸]	۲۷,۵	۲۶	۲۶	
آلمان ^[۱۴]	۲۹	۲۶,۳۷۵	۲۶,۳۷۵	اگر سود سرمایه گذاری کمتر از ۸۰۱ یورو (برای متاهلین دو برابر) باشد، این سود معاف از مالیات خواهد بود.
ژاپن ^[۱۹]	۳۸	۲۰,۳۱۵	۲۰,۳۱۵	برای معلولین، تا ۳/۵ میلیون ین (۳۰ هزار دلار) سود معاف از مالیات برای افراد غیرمقیم ۱۵/۳۱۵ درصد سود سپرده در بانک های خارجی مشمول مالیات بر درآمد
ترکیه ^[۲۰]	۲۰	تا ۶ ماه	۱۵	در هر طبقه مالیات حساب های ارزی ۳ درصد از حساب های لیره ای بیشتر است
		از ۶ ماه تا ۱ سال	۱۲	
		۱ سال و بیشتر	۱۰	

۱. منابع مرتبط با هر کشور براساس شماره های ذکر شده در قسمت منابع و مآخذ گزارش آورده شده است.

۳-۲. گروه دوم: احتساب سود سپرده‌ها به عنوان درآمد مشمول مالیات

در کشورهای عضو این گروه، میزان سود دریافتی باید در انتهای سال همانند سایر درآمدها و هزینه‌های قابل قبول مالیاتی به مراجع مالیاتی اعلام شود و در نهایت با کسر هزینه‌ها از درآمدها و اعمال قوانین تعریف شده، مالیات قابل پرداخت تعیین شود. کشورهای عضو این گروه عبارتند از: استرالیا، آمریکا، انگلستان، برزیل، چین، روسیه، کانادا، فرانسه و آفریقای جنوبی.

جدول ۲. احتساب سود سپرده‌ها به عنوان درآمد مشمول مالیات (درصد)

نام کشور ^۱	نرخ مالیات بر درآمد شرکت‌ها	مالیات بر سپرده		توضیحات
		اشخاص حقوقی	اشخاص حقیقی	
استرالیا ^[۷]	۳۰	مالیات بر درآمد	مالیات بر درآمد	در صورت عدم ثبت سپرده در سامانه مالیاتی ۴۷ درصد مالیات تکلیفی
آفریقای جنوبی ^[۲۵]	۹	مالیات بر درآمد	مالیات بر درآمد	سود حاصل از تمامی سرمایه‌گذاری‌ها تا سقف ۲ هزار دلار معاف (برای افراد بیش از ۶۵ سال، ۳ هزار دلار معافیت)
آمریکا ^[۳۲]	۴۰	مالیات بر درآمد	مالیات بر درآمد	در صورت عدم اعلام اطلاعات مالیاتی به بانک مالیات تکلیفی با نرخ ۲۸ درصد کسر می‌شود
انگلستان ^[۳۱]	۲۱	مالیات بر درآمد	مالیات بر درآمد	در صورتی که فرد در پایین‌ترین سطح درآمدی باشد سود سپرده تا ۱۰۰۰ پوند معاف است. در سطح درآمد میانی ۵۰۰ پوند سود معاف و در سطح درآمدی بالا هیچ معافیت مالیاتی وجود ندارد.
برزیل ^[۸]	۳۴	مالیات بر درآمد	مالیات بر درآمد	مالیات تکلیفی ۱۵ تا ۲۵ درصد در صورت سپرده‌گذاری در برخی مؤسسات
چین ^[۱۱]	۲۵	مالیات بر درآمد	معاف از مالیات	
روسیه ^[۲۴]	۲۰	مالیات بر درآمد	مالیات بر درآمد	اگر نرخ سود سپرده کمتر از سقف تعریف شده باشد (نرخ مرجع ۲ + ۵ درصد) سود دریافتی معاف از مالیات است به ازای نرخ مازاد، نرخ مالیات ۳۵ درصد خواهد بود. اگر نرخ سود حساب‌های ارزی کمتر از ۹ درصد باشد، معاف از مالیات خواهد بود و به ازای نرخ مازاد، نرخ مالیات ۳۵ درصد است.
فرانسه ^[۱۳]	۲۸ + ۳/۳	مالیات بر درآمد	مالیات بر درآمد	
کانادا ^[۹]	۱۵ فدرال + مالیات ایالتی	مالیات بر درآمد	مالیات بر درآمد	وجود سپرده‌های پس‌انداز معاف از مالیات با سقف پس‌انداز سالیانه

۱. منابع مرتبط با هر کشور براساس شماره‌های ذکر شده در قسمت منابع و مآخذ گزارش آورده شده است.
2. CP(ключевая ставка)

۳-۳. گروه سوم: رویکرد ترکیبی

در این رویکرد، اصل بر احتساب سود به عنوان درآمد مالیاتی است، اما به دلایل مختلف از جمله تأمین درآمد برای دولت در طول سال، مالیات تکلیفی با یک نرخ پایه از سود پرداختی کاسته می شود. اما نهایتاً سود کسب شده به عنوان درآمد مالیاتی فرد در نظر گرفته می شود و مالیات تکلیفی پرداخت شده به عنوان هزینه های قابل قبول مالیاتی لحاظ می شود. بدین ترتیب اگر مالیات پرداختی کمتر از آنچه محاسبه می شود، تعیین شود فرد ملزم به پرداخت مابه التفاوت است و اگر مالیات پرداختی بیش از میزان محاسبه شده باشد، دولت میزان مازاد را به فرد عودت می دهد. کشورهای هندوستان، فرانسه، مکزیک و کره جنوبی از این روش استفاده می کنند.

جدول ۳. رویکرد ترکیبی (درصد)

نام کشور ^۱	نرخ مالیات بر درآمد شرکتها	نرخ پایه مالیات بر سپرده	توضیحات
هند ^[۱۶]	۳۳/۹۹	۱۰	سود سپرده مدت دار در هر بانک کمتر از ۱۰ هزار روپیه معاف از مالیات تکلیفی است، ولی در نهایت مجموع درآمد محاسبه می شود. از سود پرداختی علی الحساب ۱۰ درصد کسر خواهد شد و در پایان دوره محاسبه می شود. برای سپرده های بدون کد ملی، نرخ پایه ۲۰ درصد خواهد بود. سود سپرده پس انداز تا ۱۰ هزار روپیه معاف از مالیات و مابقی آن مشمول مالیات بر درآمد خواهد بود. شهروندان بیش از ۶۰ سال معاف از مالیات بر سود سپرده
مکزیک ^[۲۱]	۳۰	۰٫۶ درصد از سپرده	اگر سود کمتر از \$۶،۷۰۰ باشد می توان بین مالیات تکلیفی و یا احتساب به عنوان درآمد مالیاتی یکی را انتخاب کرد. در صورت دریافت سود بیشتر به عنوان درآمد مالیاتی لحاظ می شود.
کره جنوبی ^[۲۰]	۲۴/۲	۱۵٫۴	اگر سود سالیانه بیشتر از ۱۸ هزار دلار باشد، مشمول مالیات بر درآمد می شود. در غیر این صورت تنها مالیات تکلیفی اخذ می شود. سود کمتر از ۲۷ هزار دلار حساب پس انداز متعلق به افراد بالاتر از ۶۰ سال و معلول معاف از مالیات خواهد بود.

۳-۴. مالیات بر سود سپرده در برخی کشورهای غیرعضو در گروه ۲۰

مالیات بر سود سپرده بانکی در برخی کشورهای غیرعضو در گروه ۲۰ به شرح زیر است:

- در سوئیس ۳۵ درصد مالیات تکلیفی از سود سپرده ها کسر می شود.

۱. منابع مرتبط با هر کشور براساس شماره های ذکر شده در قسمت منابع و مآخذ گزارش آورده شده است.
 ۲. در گزارش امکان سنجی برقراری مالیات بر سود سپرده های بانکی در ایران که در سال ۱۳۹۵ توسط سازمان امور مالیاتی منتشر شده است بیش از ۷۰ کشور مورد مطالعه قرار گرفته است که بر اساس آن سود سپرده های بانکی تنها در کشورهایی مانند بحرین، مجارستان، کویت، هنگ کنگ، آذربایجان، اسلونی، قبرس، مالزی و سنگاپور معاف از مالیات است.

- در ایرلند سود سپرده اشخاص حقوقی در درآمد مشمول مالیات محاسبه می‌شود، در حالی که نرخ مالیات تکلیفی سود سپرده‌های حقیقی در سال ۲۰۱۴ به ۴۱ درصد رسیده است (این نرخ در سال ۲۰۰۸ برابر ۲۰ درصد بوده است). البته افراد معلول و مسن (بالتر از ۶۵ سال) معاف از مالیات هستند.

- در نیوزلند نرخ مالیات بر سود سپرده اشخاص حقوقی با توجه به طبقات کل درآمد از ۱۰/۵ درصد تا ۳۳ درصد متغیر است. همچنین اشخاص حقیقی مشمول ۲۸ درصد مالیات تکلیفی بر سود سپرده‌هایشان هستند (این نرخ در صورت مشخص نبودن کد مالیاتی صاحب سپرده به ۳۳ درصد می‌رسد).

- در افغانستان نیز ۲۰ درصد سود سپرده‌های پس‌انداز و سرمایه‌گذاری مدت‌دار به‌عنوان مالیات کسر می‌گردد.

۵-۳. مزایا و معایب رویکردهای سه‌گانه

هرکدام از رویکردهای گفته شده مزایا و معایبی دارند:

مزایای رویکرد مالیات تکلیفی عبارتند از: سادگی فرآیند اجرایی و عدم نیاز به ارائه اظهارنامه مالیاتی، هزینه پایین اجرا، کاهش امکان فرار مالیاتی، ایجاد جریان درآمدی برای دولت در طول سال برخلاف مالیات بر درآمد که در ایام خاص جمع‌آوری می‌شود.

همچنین از کاستی‌های این روش این است که درآمد بدون توجه به هزینه‌های فرد ملاک عمل قرار می‌گیرد. لذا در مواردی که سود سپرده تنها منبع یا منبع اصلی درآمد فرد باشد، اعمال این مالیات تأثیر قابل‌توجهی بر درآمد فرد خواهد داشت.

رویکرد احتساب سود سپرده‌ها به‌عنوان درآمد مشمول مالیات، نگاه چندبعدی به درآمدها و هزینه‌های فرد دارد. براساس این روش در پایان سال، درآمدهای مشمول مالیات و همچنین هزینه‌های قابل‌قبول مالیاتی اظهار می‌شوند و پس از کسر هزینه‌کردها از درآمدها، سود مالیاتی بنگاه یا فرد مشخص می‌شود و مالیاتی که باید پرداخت شود طبق نرخ‌های تعریف شده مشخص می‌شود. از دیگر مزایای این روش این است که در مقایسه با روش اول، حساسیت اجتماعی کمتری نسبت به اجرای آن وجود دارد.

نقاط ضعف این روش، علاوه بر آنچه به‌عنوان نقاط قوت روش مالیات تکلیفی گفته شد، نیاز به اصلاحات ساختاری گسترده است، زیرا پیش‌نیاز این رویکرد زیرساخت مالیات بر مجموع درآمد اشخاص حقیقی و حقوقی، شفافیت نظام مالیاتی و توانایی رصد درآمدها و هزینه‌های اشخاص حقیقی و حقوقی است.

طراحان رویکرد ترکیبی به درستی از نقاط قوت و ضعف دو رویکرد دیگر آگاه بوده و روشی را معرفی کرده‌اند که مزایای هر روش را دربرمی‌گیرد. اخذ مالیات تکلیفی با نرخ پایه سبب می‌شود که جریان درآمدی دولت در طول سال حفظ شود و از طرف دیگر احتساب این درآمد به‌عنوان درآمدهای

مالیاتی، نگاهی واقع‌بینانه و منطقی‌تر را نشان می‌دهد. با وجود اینکه این روش در قیاس با سایر روش‌ها جامع‌تر است، اما اجرای آن پیچیده است.

۴. مالیات بر سود سپرده و توسعه ابزارهای حاکمیتی

در این قسمت بخشی از مزایای مالیات بر سود که می‌تواند به توسعه ابزارهای حاکمیتی و نظارتی کمک شایانی کند، آورده شده است تا سیاستگذاران اشراف دقیق‌تری به دستاوردهای این ابزار داشته باشند.

۴-۱. هدایت نرخ سود به جای تعیین دستوری نرخ سود

مالیات بر سود سپرده می‌تواند ابزاری در جهت هدایت غیردستوری نرخ سود بانکی باشد. برای مثال در روسیه تا پیش از سال ۲۰۱۴ در صورتی که نرخ سود سپرده بانکی کمتر از «نرخ ریفاینانس بانک مرکزی این کشور به اضافه ۵ درصد» می‌بود، سود حاصله معاف از مالیات بود و صرفاً به ازای سود مازاد این نرخ، مالیات تکلیفی کسر می‌شد؛ اما در پی تحریم‌های روسیه در سال ۲۰۱۴ و کاهش ارزش روبل، پوتین رئیس‌جمهور این کشور، طی حکمی سقف نرخ سود معاف را تا ۱۰ درصد بیش از نرخ ریفاینانس بانک مرکزی افزایش داد. بدین ترتیب روسیه توانست از کانال غیردستوری نرخ سود بانکی را تا ۵ درصد افزایش دهد.

با توجه به آنچه در بالا بیان شد، مالیات بر سود سپرده‌های بانکی، می‌تواند به‌عنوان یک ابزار سیاستی در جهت هدایت بازار پول استفاده شود. این موضوع به‌خصوص در شرایط فعلی که علیرغم پایین آمدن نرخ تورم، نرخ سود به میزان کافی کاهش پیدا نکرده است، اهمیت ویژه‌ای می‌یابد.

۴-۲. بهره‌مندی از مالیات بر سود سپرده جهت شفافیت و تقویت اطلاعاتی نهاد ناظر

در برخی از کشورها از مالیات بر سود سپرده به‌عنوان اهرمی برای نیل به اهداف سیاستی استفاده شده است. برای مثال در کشورهایی نظیر آرژانتین، استرالیا، نیوزلند و هند در صورتی که هویت صاحب سپرده مشخص نباشد و ارتباط بین سپرده و سامانه مالیاتی برقرار نباشد، نرخ بالایی حتی تا ۴۷ درصد به‌عنوان مالیات تکلیفی بر سود سپرده تعیین شده است و با این اقدام هزینه عدم شفاف بودن را بسیار افزایش داده‌اند. این در حالی است که به گفته برخی مسئولان بانک مرکزی در شرایط فعلی، حتی بانک مرکزی نیز اطلاعات کامل سپرده‌های بانکی را ندارد که این موضوع سبب شده تا بانک مرکزی و پژوهشگران این حوزه از تحلیل دقیق نظام بانکی و اقتصاد کلان محروم شوند و پژوهشگران صرفاً از ارقام تجمیع شده

اعلامی توسط بانک‌ها استفاده می‌کنند. ضمن آنکه شفافیت در این حوزه می‌تواند به کشف و شناسایی فسادها و پولشویی کمک شایانی کند.

۳-۴. اثبات‌سازی منابع بانکی و مدیریت بهینه این منابع

یکی از موضوعات دیگری که در نظام بانکی حائز اهمیت است، اثبات کردن سپرده‌ها با افتتاح سپرده‌های بلندمدت است، در این صورت مدیریت نقدینگی بانک آسان‌تر شده و ریسک نقدینگی کاهش می‌یابد که به همین علت عموماً نرخ سود بالاتری برای سپرده‌های بلندمدت پیشنهاد می‌شود. با توجه به این امر برخی از کشورها در کنار سایر ابزارها از اهرم مالیات بر سود سپرده برای این موضوع استفاده کرده‌اند. برای مثال ترکیه سپرده‌ها را براساس مدت سپرده‌گذاری در سه طبقه کمتر از ۶ ماه، ۶ تا ۱۲ ماه و بالای ۱ سال دسته‌بندی کرده و با تمایز بین نرخ مالیات هر گروه سبب هدایت ترکیب منابع بانکی شده است. سپرده‌های زیر ۶ ماه مشمول بیشترین نرخ مالیات بر سود سپرده شده و در مقابل سپرده‌های بالای یک سال کمترین نرخ مالیات را دارند.

علاوه بر این در کشور ترکیه از این اهرم برای کنترل حساب‌های ارزی و همچنین کنترل تقاضای ارز و تشویق سپرده‌گذاران به افتتاح حساب سپرده براساس پول ملی، نرخ مالیات سود سپرده‌های ارزی در هر طبقه تعریف شده، ۳ درصد بیشتر از نرخ همان طبقه در حساب‌های لیر است.

۴-۴. امکان آربیتراژ در قوانین و تقویت ابزارهای مالی

در ادبیات اقتصادی به فرصتی که امکان کسب سود بدون قبول ریسک بیشتر فراهم باشد، فرصت آربیتراژ گفته می‌شود. قوانین و مزایای دولتی نیز می‌توانند فرصت آربیتراژ را فراهم آورند به این معنا که اگر مزایای در نظر گرفته شده برای بازارهای مختلف یکسان نباشد، انگیزه مضاعفی برای ورود به بازارهای جذاب‌تر ایجاد می‌شود. یکی از این ابزارهایی که می‌تواند زمینه‌ساز فرصت آربیتراژ بین بازارهای مالی شود معافیت مالیاتی است. برای مثال در بسیاری از کشورهای مورد مطالعه که از سود سپرده مالیات گرفته می‌شد، اوراق دولتی از این مالیات معاف هستند تا سبب تقویت انگیزه سرمایه‌گذاران شود. در واقع سیاستگذار اقتصادی می‌تواند عامدانه با معاف کردن برخی بازارها موجب توسعه و فراگیر شدن آنها شود، البته عدم استفاده هوشمندانه از این ابزار می‌تواند آثار نامطلوبی نیز به همراه داشته باشد. برای مثال در کشور ما، سپرده‌های بانکی در شرایطی معاف از مالیات هستند که مالیات بر معاملات در بازار سرمایه برای هریک از طرفین ۵/۰ درصد است، این درحالی است که جهت‌گیری سیاستگذاران اقتصادی کشور توسعه بازار سرمایه و سوق دادن سرمایه‌گذاران به این بازار است.

البته این آربیتراژ در قوانین صرفاً به بازارهای مالی محدود نبوده و بازارهای دارایی و سرمایه نیز از وضعیت مشابهی برخوردارند که این امر تحت عنوان کلی مالیات بر عایدی سرمایه (CGT) تعریف می‌شود که این موضوع خارج از بحث این گزارش است.

۵-۴. سیاست‌های حمایتی و معافیت اقشار خاص از مالیات بر سود سپرده

یکی از روندهای پرتکرار در کشورهای مطالعه شده، معاف کردن برخی افراد مانند سالمندان، معلولان، بازنشستگان و یا اقشار ضعیف دیگر از پرداخت مالیات بر سود سپرده‌های بانکی است. عموماً سود سپرده‌های بانکی بخش عمده‌ای از درآمد اقشار هدف این معافیت را تشکیل می‌دهد و وضع مالیات می‌تواند اثر زیادی بر رفاه این افراد بگذارد.

در بسیاری از کشورها نیز سود سپرده‌گذاران خرد یا حداقلی از سود سپرده معاف از پرداخت مالیات است. این مقدار حداقلی می‌تواند برای اقشار ضعیف یا اقشاری که حاکمیت قصد حمایت از آنان را دارد، مانند متاهلین یا دانشجویان، بیشتر از سایر سپرده‌گذاران باشد. این معافیت به‌ویژه در صورت اتخاذ رویکرد اعمال مالیات تکلیفی ضروری به‌نظر می‌رسد، زیرا تا حدی می‌تواند مشکل نگاه تک‌بعدی به درآمد و عدم در نظر گرفتن هزینه‌ها را جبران می‌کند.

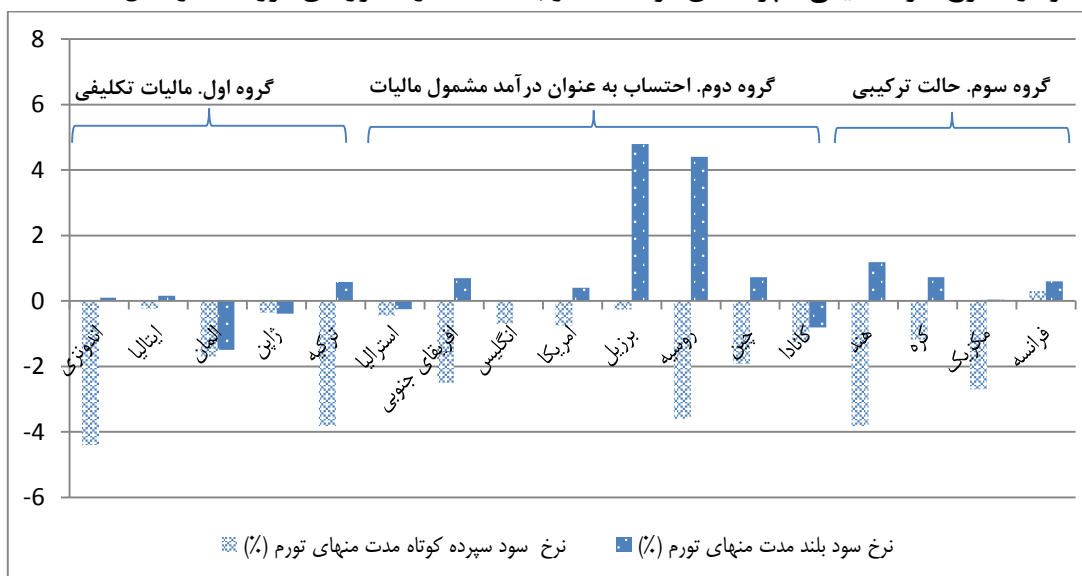
با در نظر گرفتن این موارد اقشار ضعیف‌تر جامعه، که علیرغم حجم کم مجموع سپرده‌هایشان، درصد زیادی از تعداد سپرده‌گذاران را تشکیل می‌دهند، از پرداخت مالیات معاف می‌شوند و به نحوی خود می‌تواند یک سیاست حمایتی از اقشار خاص باشد. از طرف دیگر با این روش مقاومت‌های اجتماعی برای وضع قانون مالیات بر سود سپرده تا حد زیادی کاهش خواهد یافت.

۵. آیا نرخ سود حقیقی مثبت، شرط لازم برای وضع مالیات بر سود سپرده است؟

کشورهای زیادی در دنیا مبادرت به اخذ مالیات از درآمد حاصل از سود سپرده می‌کنند که در این خصوص کشورهایی نظیر ایالات متحده، آلمان، فرانسه، چین، ایتالیا، ترکیه، ژاپن و ... قابل اشاره هستند. برای بررسی این موضوع که آیا نرخ حقیقی سود ملاک اخذ مالیات است یا خیر، می‌توان سود حقیقی سپرده‌ها در کشورهایی که از این سود مالیات گرفته می‌شود را بررسی کرد.

در نمودار ۱ نرخ حقیقی سپرده‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت در کشورهای گروه ۲۰ در سال ۲۰۱۴ آورده شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود با وجود اینکه در اکثر این کشورها نرخ حقیقی سود سپرده‌های کوتاه‌مدت منفی (به‌طور متوسط $-1/7\%$) است، از این سود مالیات اخذ می‌شود. برای سپرده‌های بلندمدت نیز نرخ حقیقی آن، ناچیز (به‌طور متوسط $0/67\%$) است. بر این اساس ملاحظه می‌شود که مثبت بودن نرخ سود حقیقی سپرده‌ها شرط لازم برای دریافت مالیات بر سود سپرده، نبوده و صرفاً با توجه به اینکه سود سپرده مانند سایر فعالیت‌های اقتصادی منشأ درآمد است، از آن مالیات دریافت می‌شود.

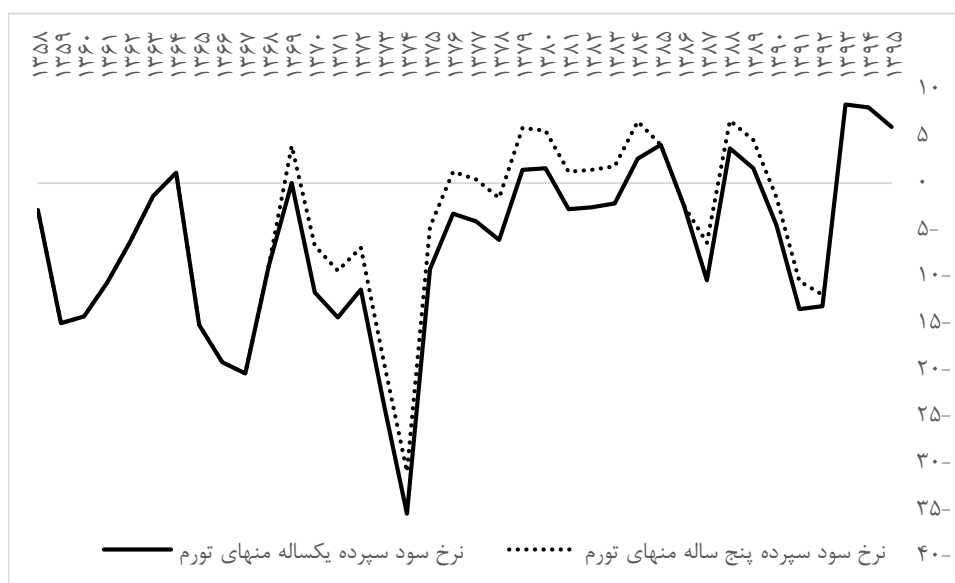
نمودار ۱. نرخ سود حقیقی سپرده‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت در کشورهای گروه ۲۰ در سال ۲۰۱۴

با مشاهده سری زمانی نرخ سود سپرده بانکی و مقایسه آن با نرخ تورم در ایران (نمودار ۲) نیز وضعیتی مشابه سایر کشورها دیده می‌شود. از سال ۱۳۷۵ شاهد آن هستیم که نرخ سود بلندمدت (بجز در ۴ سال) در اکثر سال‌ها مثبت و برای کوتاه‌مدت این نرخ منفی است. این درحالی است که در ایران تاکنون از سود سپرده‌های بانکی مالیات اخذ نشده است.

نمودار ۲. تفاضل نرخ تورم از نرخ سود سپرده بانکی در ایران

مأخذ: محاسبه شده براساس بانک اطلاعات سری‌های زمانی اقتصادی بانک مرکزی.

۶. کشش سپرده و فشار مالیاتی

براساس ادبیات اقتصادی سهم طرفین از فشار مالیاتی با کشش آنها رابطه عکس دارد. برای مثال در صورتی که عرضه سپرده‌های بانکی از سوی سپرده‌گذاران کم‌کشش باشد، پرداخت بخش عمده مالیات بر سود سپرده، بر عهده آنان خواهد بود و لذا نرخ سود مؤثر سپرده بانکی کاهش می‌یابد، اما در صورتی که عرضه سپرده‌ها پرکشش باشد، کاهش اندکی در نرخ سود مؤثر سپرده رخ خواهد داد و عمده فشار مالیاتی به بانک و به تبع آن از طریق فشار نرخ سود تسهیلات، به تسهیلات گیرندگان وارد خواهد شد. به همین دلیل اطلاع از این عامل، اهمیت فراوانی خواهد داشت. این موضوع در شرایط فعلی که نظام بانکی در شرایط نامناسبی به سر می‌برد اهمیت ویژه‌ای پیدا می‌کند.

با توجه به نبود اطلاعات کامل سپرده‌های بانکی به تفکیک نرخ سود، کشش عرضه سپرده قابل محاسبه نیست، ولی می‌توان با برداشت‌هایی در مورد ماهیت انواع منابع بانکی، کشش سپرده‌های مختلف را با یکدیگر مقایسه کرد.

سپرده‌های کوتاه‌مدت

با توجه به نقدشوندگی بالای سپرده‌های کوتاه‌مدت با کمترین هزینه، می‌توان این‌گونه تفسیر کرد که عرضه سپرده توسط سپرده‌گذاران بی‌کشش نبوده و سپرده‌گذار با مشاهده نرخ‌های بالاتر در سایر بازارها،

احتمال اینکه سریعاً وجوه خود را منتقل کند، قابل توجه است؛ در نتیجه در نگاه اول این گونه می‌توان استنباط کرد که با اخذ مالیات بر این نوع سپرده‌ها، به احتمال زیاد بانک‌ها برای مدیریت نقدینگی خود، با پرداخت مالیات مورد نظر، بار آن را به دوش خواهند کشید.

سپرده‌های بلندمدت

در مورد سپرده‌های بلندمدت دو نکته قابل توجه وجود دارد، اول اینکه برای بستن این سپرده درصدی به‌عنوان جریمه کسر می‌شود و دوم آنکه به‌واسطه اینکه این سپرده‌ها عموماً به‌صورت گواهی سپرده افتتاح می‌شود، نقد شوندگی کمتری نسبت به حساب‌های کوتاه‌مدت دارد. لذا این گونه می‌توان استنباط کرد که عرضه سپرده برای این نوع سپرده‌ها کشش کمتری نسبت به سپرده‌های کوتاه‌مدت دارد و در نتیجه با اخذ مالیات از این سپرده‌ها بار اصلی بیشتر بر دوش سپرده‌گذاران خواهد بود.

طبق آنچه در بالا بیان شد به‌نظر می‌رسد سپرده‌های کوتاه‌مدت کشش بیشتری نسبت به سپرده‌های بلندمدت داشته باشند. با این حال با توجه به نرخ سود واقعی بالای سپرده‌های بانکی (نزدیک به ۱۰ درصد) در مقایسه با سایر بازارها (که علیرغم پریسک بودن بازدهی کمتری به نسبت سود بانکی دارند) به‌نظر می‌رسد سپرده‌گذاری در بانک برای صاحبان سرمایه بسیار جذاب است و در این نرخ عرضه سپرده کم کشش است. البته بدیهی است که با کاهش نرخ سود سپرده‌ها و نزدیک شدن آن به نرخ سایر بازارهای رقیب کشش عرضه سپرده افزایش خواهد یافت.

۷. خروج منابع از سیستم بانکی و تغییر رفتار سپرده‌گذاران

یکی از نگرانی‌هایی که در رابطه با وضع مالیات بر سود سپرده‌های بانکی مطرح می‌شود، خروج منابع از نظام بانکی و ورود به سایر بازارهاست.

آنچه باید مد نظر داشت این است که حتی اگر بر اثر وضع مالیات بر سود سپرده‌های بانکی بخشی از افراد از سپرده‌گذاری در سپرده‌های سرمایه‌گذاری بانکی منصرف شوند، بازهم به معنای خروج منابع از سیستم بانکی نیست و صرفاً ترکیب سپرده‌های بانکی به نفع سپرده‌های دیداری تغییر خواهد کرد. زیرا اساساً بخش بزرگی از پول امروزی ماهیت فیزیکی ندارد و بجز اسکناس و مسکوکی که نزد مردم نگهداری می‌شود و سهم ناچیز ۳ درصدی^۱ از نقدینگی دارد، بقیه نقدینگی به‌عنوان سپرده در شبکه بانکی است و براساس مبادلات بین افراد در سیستم بانکی جابجا می‌شود.

۱. بر اساس آخرین اطلاعات منتشر شده توسط بانک مرکزی، در شهریورماه ۱۳۹۵، حجم اسکناس و مسکوکی در دست اشخاص بالغ بر ۳۳۰ هزار میلیارد ریال بوده است که سهمی حدود ۳ درصدی از نقدینگی را تشکیل داده است. همچنین اسکناس و مسکوکی نزد بانک‌ها هم حجمی حدود ۱۰۳ هزار میلیارد ریال و سهمی حدود ۰/۹ درصد از نقدینگی دارد.

طبق آنچه در بالا اشاره شد، علیرغم آنکه با افزوده شدن «سود سپرده بانکی» به پایه‌های مالیاتی موجود، پول از نظام بانکی خارج نمی‌شود، اما ممکن است تعیین نرخ قابل توجه^۱ برای این مالیات در شرایطی که عرضه سپرده‌ها در بانک کم‌کشش باشد، سبب ایجاد تغییراتی در رفتار سپرده‌گذاران شود که مهمترین آنها عبارتند از افزایش تقاضا از طریق افزایش میل نهایی به مصرف و تغییر در ترکیب سبد سرمایه‌گذاری افراد.

در صورت وضع مالیات بر سود سپرده‌های بانکی، نرخ سود مؤثر سپرده‌ها کاهش می‌یابد و لذا بازدهی انتظاری سپرده‌گذاری در بانک کاهش می‌یابد و بدین ترتیب افرادی که به علت نرخ سود بانکی بالا مخارج مصرفی و سرمایه‌گذاری خود را به آینده موکول کرده بودند، حال تصمیم به افزایش مصرف خود می‌گیرند.

از طرف دیگر کاهش بازدهی سپرده‌گذاری، می‌تواند سبب تغییر در ترکیب سبد سرمایه‌گذاری از سپرده‌گذاری در بانک (به عنوان سرمایه‌گذاری بدون ریسک) به سرمایه‌گذاری در سایر بازارها شود که این امر مستلزم قبول ریسک و داشتن انتظار بازدهی بیشتر است. با توجه به بدون ریسک بودن سپرده‌گذاری از یک سو و ریسک‌گریز بودن عمده آحاد اقتصادی، تنها گروهی از سپرده‌گذاران اقدام به تغییر سبد سرمایه‌گذاری خود می‌کنند. میزان این تغییر تابعی از نرخ مالیات یا در نهایت نرخ سود مؤثر و بازدهی سایر بازارها در کنار میزان ریسکی بودن هر یک است.

در هر حال افزایش میل نهایی به مصرف، سبب افزایش تقاضای کل اقتصاد و به تبع آن تقاضای پول می‌شود که این موضوع خود را به صورت تغییر در ترکیب سپرده‌های بانکی به نفع سپرده‌های دیداری و لذا افزایش در سرعت گردش پول نمایش خواهد داد. در این صورت با وجود آنکه پولی از نظام بانکی خارج نمی‌شود ممکن است با تغییراتی در سهم بازار بانک‌ها مواجه شویم که منجر به کسری منابع در بانک‌های بازنده و وفور منابع در بانک‌های برنده این رقابت شود. همچنین به دلیل افزایش سهم سپرده‌های دیداری از مجموع سپرده‌های بانکی، هزینه تجهیز منابع در نظام بانکی کاهش می‌یابد و می‌تواند منجر به کاهش نرخ سود تسهیلات نیز شود.

۸. تأثیر وضع مالیات بر سود سپرده بر ثبات اقتصاد کلان

در قسمت فوق آثار تغییر نرخ مؤثر سود سپرده از منظر نظام بانکی بررسی شد. در این بخش اثر کاهش نرخ سود سپرده‌های بانکی بر سایر بازارها از منظر اقتصاد کلان بررسی خواهد شد. در صورتی که

۱ میزان اثرگذاری مالیات بر سود سپرده بر رفتار سپرده‌گذاری آحاد اقتصادی بستگی به نرخ تعیین شده برای آن و سازوکار اجرایی آن دارد.

سپرده‌گذاران تصمیم به تغییر در ترکیب سبد سرمایه‌گذاری خود داشته باشند، مهمترین بازارهایی که احتمال ورود سرمایه‌گذاران به آن وجود دارد عبارت است از:

۱. بخش واقعی اقتصاد (توسعه واحدهای موجود یا ایجاد واحد جدید)،
۲. بازار سهام و دارایی‌های مالی،
۳. خرید مسکن و مستغلات،
۴. سپرده‌گذاری در مؤسسات مالی غیرمجاز و یا بنگاه‌هایی که به انحراف گوناگون جذب سپرده می‌کنند،
۵. بازار غیر متشکل ارز و سکه.

انتقال سرمایه‌ها به سمت بخش واقعی می‌تواند یکی از پیامدهای مطلوب وضع چنین مالیاتی باشد که البته رخ دادن آن منوط به فراهم بودن بستر سرمایه‌گذاری در این بخش است که ازجمله آن می‌توان به بهبود فضای کسب‌وکار اشاره کرد تا بدین طریق موانع پیش روی سرمایه‌گذاران را تا حد امکان برطرف کرد.

دو مورد بازار سهام و دارایی مالی و همچنین خرید مسکن و مستغلات می‌تواند جنبه مثبت و یا منفی داشته باشد. در صورتی که اخذ مالیات سبب ورود منابع به این دو بازار شود، می‌تواند قدمی در راستای پایان رکود این بازارها باشد. اما اگر منابع عظیمی به یکباره به این بازارها سرازیر شود ممکن است این بازارها را با اختلال روبرو کرده و سبب ایجاد حباب در آنها شود. البته بروز این رویداد کاملاً به نرخ مالیات وابسته است و اگر این نرخ بسیار بالا باشد که بازدهی سپرده‌گذاری را بسیار تعدیل کند سبب بروز این اختلال در بازارهای جایگزین می‌شود. یکی از راهکارهای ممانعت از رونق حباب‌گونه این بازارها دریافت مالیات بر عائدی سرمایه^۱ است. به‌نظر می‌رسد در صورتی که این اصلاحات ساختاری توأمان انجام شود شاهد بروز اختلالات نخواهیم بود.

سپرده‌گذاری در مؤسسات غیرمجاز نیز می‌تواند یکی دیگر از انتخاب‌های سرمایه‌گذاران باشد. البته بانک مرکزی در سال‌های اخیر توانسته است تعداد قابل توجهی از این مؤسسات را مدیریت کرده و در جهت انحلال بزرگ‌ترین مؤسسات غیرمجاز قدم بردارد. از این‌رو با توجه به این اتفاقات و بلا تکلیفی سپرده‌گذاران در این مؤسسات، سپرده‌گذاری در آنها، سرمایه‌گذاری پرریسک شناخته خواهد شد. با توجه به دو مورد ذکر شده (مدیریت مؤسسات غیرمجاز و پرریسک بودن سپرده‌گذاری) احتمال آنکه این مؤسسات مجدداً بتوانند سهم قابل توجهی در بازار کسب نمایند، ناچیز است. البته این برداشت مستلزم تداوم عزم بانک مرکزی در ساماندهی این مؤسسات است. همچنین از آنجایی که سپرده‌های این مؤسسات در بانک‌ها و مؤسسات مجاز است با وضع مالیات بیشتر بر سپرده‌های مؤسسات غیرمجاز در بانک‌ها و مؤسسات مجاز می‌توان عملکرد این مؤسسات را محدود کرد.

1. Capital Gain Tax (CGT)

در مقابل سایر موارد اشاره شده، بازار سکه و ارز از جمله پراکندگی‌ترین مقاصد سرمایه‌گذاری می‌تواند باشد. البته قیمت طلا در بازارهای جهانی تعیین می‌شود و هجوم سپرده‌گذاران به این بازار نمی‌تواند در قیمت جهانی آن تأثیر قابل توجهی بگذارد اما تنها کانال اثرگذاری در افزایش قیمت سکه، ارز خواهد بود و افزایش تقاضای سکه و طلا در اصل به معنی افزایش تقاضای دلار خواهد بود. البته ریسک بالای این بازار در مقابل مشخص نبودن بازدهی آن از جمله موانع ورود گسترده افراد به این بازار خواهد بود. همچنین ممکن است در زمان تصویب قانون مالیات بر سود سپرده، به این بازار شوک وارد شود که این امر مستلزم مدیریت و ساماندهی بازار ارز توسط بانک مرکزی خواهد بود تا رفتارهای هیجانی و سوداگرانه کنترل شود.

شایان ذکر است هرگونه شوک و تغییری در سایر بازارها وابسته به نرخ مالیات خواهد بود و در صورتی که شوک بزرگی به بازدهی سپرده‌گذاری وارد نکند به نظر نمی‌رسد در کوتاه‌مدت نوسانات شدیدی را شاهد باشیم.

برای جمع‌بندی در این بخش این‌گونه می‌توان بیان کرد که:

۱. اخذ مالیات بر سود سپرده سبب خروج منابع از نظام بانکی نخواهد شد، بلکه ممکن است ترکیب سپرده‌ها را تغییر دهد.

۲. این احتمال وجود دارد که میل به مصرف افراد افزایش یابد که بدین ترتیب ممکن است از کانال افزایش سرعت گردش پول، مقدمات افزایش نرخ تورم پدید آید.

۳. سپرده بانکی بدون ریسک‌ترین دارایی مالی در کشور است و خروج منابع از سپرده‌ها تنها در صورت بازدهی انتظاری بالاتر سایر بازارهای دارایی متناسب با ریسک آنها قابل توجیه است. با توجه به این امر تنها افرادی که ریسک‌پذیری بیشتری دارند اقدام به شکستن تنها بخشی از سپرده‌های خود می‌نمایند.

۴. شایان ذکر است هرگونه شوکی در سایر بازارها کاملاً به میزان نرخ مالیات وابسته است بدین معنی که با توجه به کشش قیمتی، نرخ مالیات ۱ درصد با نرخ ۲۰ درصد آثار کاملاً متفاوتی را بر رفتار سپرده‌گذاران خواهد داشت و تا زمانی که این نرخ مشخص نشود نمی‌توان آثار آن را به درستی تبیین کرد.

۹. محل مصرف درآمد حاصل از اخذ مالیات بر سود سپرده

نکته بسیار مهمی که در ارتباط با اخذ مالیات بر سود سپرده، مطرح است، نحوه باز توزیع درآمد حاصل از اخذ این مالیات است. اگرچه این موضوع در بخش هزینه‌های قوانین بودجه سنواتی مورد بحث و

بررسی قرار می‌گیرد، ولی برنامه‌ریزی و تدبیر مناسب برای آن می‌تواند بر تبعات این تصمیم اثرگذار باشد.

در شهریورماه ۱۳۹۶، حجم سپرده‌های مدت‌دار در نظام بانکی بالغ بر ۱۱۰۰ هزار میلیارد تومان بوده است^۱ که با فرض نرخ سود میانگین ۱۵ درصدی برای سپرده‌ها، نرخ سود سالیانه آنها نزدیک به ۱۶۵ هزار میلیارد تومان خواهد بود. با فرض اینکه در بلندمدت نرخ مالیات بر سود سپرده ۱۰ درصد تعیین شود، براساس حجم سپرده‌های فعلی درآمد حاصل از مالیات بر سود سپرده بالغ بر ۱۶/۵ هزار میلیارد تومان خواهد بود که این عدد در مقایسه با درآمد ۱۱۲ هزار میلیاردی پیش‌بینی شده در بودجه سال ۱۳۹۶ سهم قابل توجهی (حدود ۱۵ درصد) خواهد داشت که این عدد از ظرفیت بالای اخذ این مالیات برای تأمین مخارج دولت خبر می‌دهد.

چنانچه این درآمد در جهت برطرف کردن تنگنای مالی حاکم بر نظام بانکی مصرف شود، همراهی بانک‌ها را نیز به همراه خواهد داشت. برای مثال براساس گزارش بانک مرکزی^۲، بدهی دولت به بانک‌ها بالغ بر ۱۷۶ هزار میلیارد تومان است و در صورتی که درآمد حاصل از مالیات بر سود سپرده صرف تسویه بدهی دولت به نظام بانکی شود، در سال اول نزدیک به ۹ درصد از بدهی دولت به نظام بانکی تسویه خواهد شد. تسویه بدهی دولت به نظام بانکی می‌تواند متناسب با میزان بدهی دولت به هر بانک و یا متناسب با میزان مالیات وصولی از هر بانک باشد. همچنین این درآمد می‌تواند صرف افزایش سرمایه دولت در بانک‌های دولتی شود.

۱۰. نظرات موافقان و مخالفان

مالیات موضوعی است که هم از نظر اجتماعی و هم از نظر اقتصادی مخالفان و موافقانی دارد به‌خصوص در موضوعی مانند مالیات بر سود که از ابتدا تاکنون معاف از مالیات بوده است. به همین منظور و برای استماع نظر طرفین، مرکز پژوهش‌ها جلسه‌ای با حضور نمایندگان وزارت اقتصاد و دارایی، بانک مرکزی، سازمان امور مالیاتی و برخی کارشناسان برای بررسی ابعاد مختلف اخذ مالیات بر سود بانکی برگزار کرد. در این جلسه نماینده وزارت اقتصاد با تشریح مطالعات خود و بررسی قوانین ۳۰ کشور در این حوزه، با اخذ این مالیات موافق بوده و اعلام کرد سود بانکی درآمد حاصل از فعالیت اقتصادی و همانند هر درآمد دیگری باید مشمول مالیات شود. ضمن آنکه ایشان فرمودند معافیت مالیاتی سود بانکی، سبب گلایه سایر نهادهای مالی همچون سازمان بورس است.

۱. گزارش گزیده آمارهای اقتصادی- بخش پولی و بانکی منتهی به شهریورماه ۱۳۹۶.
۲. همان.

نماینده بانک مرکزی با بیان وضعیت نابسامان نظام بانکی، اخذ این مالیات را عاملی برای تشدید بحران‌های بانکی می‌دانست و اعلام داشت با توجه به ناکارآمدی تخصیص منابع دولتی، تخصیص منابع حاصل از این مالیات را ناکارآمدتر از مصرف این منابع توسط سپرده‌گذاران دانست و همچنین نگرانی‌ها و مقاومت‌های اجتماعی را عامل مهمی در اجرای این سیاست بیان کرد.

با در نظر گرفتن دغدغه‌های مخالفین و موافقین، بر مطالعات و تحلیل‌های این گزارش بازبینی شد و پس از این اصلاحات ویرایش اول گزارش برای بانک مرکزی و وزارت اقتصاد برای اعلام نظر ارسال شد. بانک مرکزی با بیان مواردی مشابه و اعلام اینکه بار مالیات بر دوش بانک‌ها می‌افتد، تصویب این قانون را به فرصت آتی و شرایط با ثبات و پس از اصلاحات دیگر موکول کرده است. همچنین با بررسی مالیات در مالزی و سنگاپور (که در بخش سوم آمده است) نتیجه گرفته است که اخذ این مالیات شمول جهانی ندارد. البته همان‌گونه که در بخش ۳ گفته شده است علیرغم اینکه در مالزی نیز سود سپرده بانکی برای اشخاص حقوقی درآمدهای مشمول مالیات به حساب می‌آید، این گزارش ادعایی مبنی بر تعمیم ۱۰۰ درصدی مالیات بر سود سپرده در تمامی کشورها ندارد و هدف اختیارات و ابزارهایی است که این مالیات در اختیار سیاستگذاران قرار می‌دهد که ازجمله آن شفافیت سپرده‌های بانکی است که متأسفانه در حال حاضر این شفافیت به صورت دقیق وجود ندارد.

۱۱. ظرفیت موجود در ماده (۱۶۹) مکرر قانون مالیات‌های مستقیم

یکی از موضوعاتی که در اصلاحی‌های قانون مالیات‌های مستقیم (مورخ ۱۳۹۴/۴/۳۱) مورد توجه قرار گرفته است، بحث شفافیت اقتصادی و دستیابی به نظام یکپارچه اطلاعات مالیاتی است که ازجمله موارد آن بحث حساب‌های بانکی و ارائه اطلاعات مشخص شده به سازمان امور مالیاتی است. برخی کارشناسان با استناد به این ماده قانونی بیان می‌دارند که این ماده زیرساخت لازم برای شفافیت در حوزه بانکی را فراهم می‌کند و به همین دلیل ضرورتی به اخذ مالیات بر سود سپرده با هدف شفافیت در نظام بانکی نیست.

البته لازم به یادآوری است که مالیات بر سود سپرده علاوه بر شفافیت بیشتر و درآمد بیشتر، ابزار حکمرانی جدیدی به حاکمیت می‌دهد که در بخش چهارم گزارش بررسی می‌شود. با وجود این با بررسی ماده (۱۶۹) مکرر مشاهده می‌شود که در بند «پ» این ماده، بانک‌ها و مؤسسات مالی ملزم به ارائه اطلاعات هویتی، گردش و مانده سالیانه انواع حساب‌های بانکی و گردش و مانده انواع سپرده و سود آنها شده‌اند. همچنین در ذیل تبصره «۱» برای متخلف جریمه یک‌دوم تا دو برابر مالیات پرداختی تعریف شده است.

نکته قابل توجه در رابطه با این جریمه در بخش حساب‌های بانکی و سود سپرده این است که با مراجعه به ماده (۱۴۵) مشخص می‌شود که اساساً این نوع درآمد معاف از مالیات است. حتی در صورتی که تخلفی در ارائه اطلاعات مذکور به سازمان امور مالیاتی صورت گیرد با توجه به این معافیت، جریمه آن نیز صفر خواهد بود و بدین ترتیب جریمه‌ای متوجه بانک و سپرده‌گذاران نخواهد شد. این در حالی است که از آنجایی که اخذ مالیات بر سود سپرده به صورت تکلیفی، مبتنی بر تراکنش‌های واریز سود خواهد بود و در طول سال اطلاعات تراکنش‌ها و درآمد مالیاتی به سازمان امور مالیاتی ارسال خواهد شد امکان گسترده‌تری برای شفافیت سپرده‌های بانکی در اختیار قرار خواهد داد.

جمع‌بندی و پیشنهاد

در این گزارش تلاش شد تا برخی از ابعاد اقتصادی مرتبط با اخذ مالیات از سود سپرده‌های بانکی مورد تحلیل قرار گیرد. چنانچه بیان شد در تمامی کشورهای عضو گروه ۲۰ بجز عربستان، سود سپرده بانکی مشمول مالیات بوده و به سه طریق مختلف از این درآمد مالیات اخذ می‌شود. این در حالی است که بر طبق ماده (۱۴۵) قانون مالیات‌های مستقیم (مصوب ۱۳۹۴)، این درآمد برای اشخاص حقیقی و حقوقی معاف از مالیات است.

در بررسی آثار اخذ مالیات بر سود سپرده، بیان شد وضع مالیات بر سود سپرده باعث خروج پول از سیستم بانکی نمی‌شود، زیرا بخش قابل توجهی از پول ماهیت فیزیکی ندارد، اما ترکیب سپرده‌ها و سهم هر بانک از این منابع ممکن است تغییر کند.

یکی از اصلی‌ترین نگرانی‌ها در مورد این مالیات، کشش عرضه سپرده است و در صورتی که عرضه سپرده پرکشش باشد، بار اصلی این مالیات بر دوش بانک خواهد بود و در غیر این صورت بار مالیات بر دوش سپرده‌گذاران خواهد بود. اهمیت موضوع از آنجا نشئت می‌گیرد که نظام بانکی در وضعیت مناسبی به سر نمی‌برد و اعمال فشار ممکن است آثار پیش‌بینی نشده‌ای در پی داشته باشد. به دلیل نبود اطلاعات سپرده‌ها امکان محاسبه کشش فراهم نیست، اما با بررسی‌های انجام شده مشخص شد به علت هزینه‌های شکستن سپرده و انتقال منابع، کشش عرضه سپرده‌های بلندمدت کمتر از کشش عرضه سپرده کوتاه‌مدت است و در عین حال علیرغم کاهش نرخ سود اسمی سپرده‌گذاری در یک سال گذشته شاهد نوسانات غیرمعمول در سایر بازارها نبوده‌ایم که به نوعی حاکی از عدم کشش بالای عرضه سپرده است.

در ارزیابی آثار اخذ این مالیات از منظر شاخص‌های کلان، پیش‌بینی شد رفتار سپرده‌گذاران از دو جنبه می‌تواند تغییر کند.

۱. افزایش میل به مصرف،

۲. تغییر سبد سرمایه‌گذاری.

با افزایش میل به مصرف افراد، تقاضا برای پول افزایش می‌یابد که این خود را به صورت افزایش سرعت گردش پول و افزایش سهم سپرده جاری از منابع بانکی نشان خواهد داد و در صورتی که مازاد تقاضای ایجاد شده از کانال افزایش تولید و یا عرضه موجودی انبار تأمین نشود، نهایتاً به صورت تورم بروز خواهد کرد.

اثر دوم تغییر در سبد سرمایه‌گذاری اشخاص خواهد بود. در این بخش بیان شد با توجه به بدون ریسک بودن سپرده بانکی در مقابل پرریسک بودن سایر بازارها، صرفاً گروه محدودی اقدام به تغییر ترکیب سرمایه‌های خود می‌کنند. سپس سایر بازارهای دارایی از جمله تولید، مسکن، مؤسسات غیرمجاز و بازار غیرمتشکل ارز و طلا مورد بررسی قرار گرفت و نهایتاً بیان شد که میزان اثربخشی در هریک از بازارهای فوق وابسته به نرخ مالیات و بازدهی هریک از بازارها با توجه به میزان ریسکشان خواهد بود و در صورتی که نرخ مالیات بسیار کم باشد و یا اقشار زیادی از این مالیات معاف باشند، این آثار بسیار کنترل شده خواهد بود.

در نهایت با بیان این نکته که محل مصارف درآمد حاصله نقش کلیدی در ارزیابی آثار این مالیات و همراهی نظام بانکی خواهد داشت، پیشنهاد شد که این منابع به صورت اولویت‌دار در نظام بانکی مصرف شود.

با توجه به ملاحظات اشاره شده، برای ارتقای شفافیت در نظام بانکی و تحقق بندهای «۹» و «۱۹» سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی و نیز افزایش پایه‌های مالیاتی و کاهش وابستگی به درآمد نفت، پیشنهاد می‌شود بند «۲» ماده (۱۴۵) قانون مالیات‌های مستقیم مصوب ۱۳۹۴/۰۴/۳۱ نسخ شود و سود سپرده‌های تمامی اشخاص حقیقی و حقوقی اعم از سپرده‌های ارزی و ریالی نزد بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی مشمول مالیات شود. از آنجایی که در حال حاضر زیرساخت محاسبه مالیات بر درآمد اشخاص حقیقی، در کشور وجود ندارد، پیشنهاد می‌شود مالیات بر سود سپرده به صورت تکلیفی و با نرخ یکسان برای اشخاص حقیقی و حقوقی وضع شود.

اولین قدم برای اجرای مالیات بر سود سپرده می‌تواند این باشد که از سپرده‌هایی که هویت صاحب آن مشخص نیست مالیات اخذ شود. با این روش بار اجتماعی اخذ مالیات بر سود سپرده بسیار کاهش خواهد یافت و بدین طریق از ایجاد شوک در سایر بازارها جلوگیری می‌شود. همچنین برای سایر سپرده‌ها تنها در صورتی که سود سپرده‌های شخص در سال بیش از مبلغ معینی مانند یک میلیارد ریال باشد، نرخ مالیات بیشتر از صفر خواهد بود و برای سایرین نرخ مالیات بر سود سپرده صفر خواهد بود. بدین طریق بخش عمده مردم مخاطب این طرح نخواهند بود و صرفاً سپرده‌گذاران کلان نظام بانکی مشمول آن خواهند شد.

نهایتاً پیشنهاد می‌شود وضع مالیات بر سود سپرده با نرخ‌های جزئی آغاز شود تا ضمن جمع‌آوری اطلاعات کامل سپرده‌های بانکی توسط سازمان امور مالیاتی و امکان محاسبه دقیق کثش سپرده‌ها و تعیین نرخ مالیات بهینه، امکان مدیریت تبعات احتمالی آن در فضای اقتصاد کلان نیز مهیا باشد.

منابع و مأخذ

۱. متن سیاست‌های ابلاغی «اقتصاد مقاومتی».
۲. قانون مالیات‌های مستقیم.
۳. پایگاه اطلاعاتی «سری‌های زمانی» بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
۴. نماگرهای اقتصادی شماره ۸۷، سه ماهه چهارم سال ۱۳۹۵.
۵. خلاصه تحولات بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران سال ۱۳۹۴.
6. Argentina, pwc, Corporate - Withholding Taxes.
7. Australian Taxation Office, Bank Accounts and Income Bonds.
8. Brazil, Latin Lawyer, Bank Financing.
9. Canada, Canada Revenue Agency.
10. China, KPMG, prc Corporate Income Tax Law.
11. China, Deloitte, Taxation and Investment in China 2017.
12. China, Tax Compliance in Greater China : China, Hong Kong and Taiwan (book),page 225.
13. France, Ministry of Economy and Finance, Overview Of The French Tax System.
14. Germany, DeutschesKonto.org,Taxation of Savings Accounts Abgeltungsteuer).
15. Indonesia, Regulation of the Minister of Finance (PMK) Number: 26 / PMK.010 / 2016.
16. India, Clear Tax, When & How to Pay Income Tax on Fixed Deposit's Interest Income?
17. Ireland, Irish tax and Costumes.
18. Italy, Decreto Legge 66/2014.
19. Japan National Tax Agency - No.1310 when it receives the Interest (interest income).
20. KOREAN TAXATION 2017.
21. Mexico, Pwc, Mexico Corporate - Withholding Taxes.
22. New Zealand, Inland Revenue.
23. Russia, Chapter 23. TAX ON INCOME INDIVIDUALS, article 214.2.
24. Russia, banki.ru, Taxation of Deposits.
25. South Africa, National Treasury, Budget PocketGuide 2016-17.
26. Switzerland, Deloitte, Taxation and Investment in Switzerland 2014.
27. Switzerland, Credit Suisse Group, Cash Deposit Account.
28. Saudi Arabia, Latham & Watkins, Doing Business in Saudi Arabia, 2010.
29. Saudi Arabia, HSBC, Country Profile.
30. Turkey, Council of Ministers, Regulation B.K.K. No .2012 / 4116.
31. UK, Money Supermarket, Understanding Interest.
32. USA, IRS, Publication 550 (2013), Investment Income and Expenses.

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۵۶۱۹

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: واکاوی ابعاد اقتصادی اخذ مالیات از سود سپرده‌های بانکی

نام دفتر: مطالعات اقتصادی (گروه بازارهای مالی)

تهیه و تدوین کنندگان: حسین اولیاء، سید مهدی بنی طبّا

ناظر علمی: صمد عزیزنژاد

اظهار نظر کنندگان خارج از مرکز: مجتبی یوسفی دیندارلو، احمد شعبانی

اظهار نظر کنندگان داخل مرکز: سید محمد هادی سبحانیان، پریسا مهاجری

منتقاصی: محمدرضا پور ابراهیمی (رئیس کمیسیون اقتصادی مجلس شورای اسلامی)

ویراستار تخصصی: _____

ویراستار ادبی: _____

واژه‌های کلیدی:

۱. مالیات بر سود سپرده بانکی

۲. مالیات

۳. سود بانکی

۴. سپرده بانکی

تاریخ انتشار: ۱۳۹۶/۹/۲۲